

eigen kring oogstte. De belangstelling die de Koninklijke Familie in zijn werk en persoon stelde, was uiteraard een zeer bijzondere parel aan zijn kroon, al moet daar direct aan worden toegevoegd dat in die jaren hij niet de enige pedagoog was die op Soestdijk verscheen.

Vanwege Waterinks unieke positie binnen de Gereformeerde Kerken is een nadere analyse van leven en werk van deze hoogleraar zeker op zijn plaats. Wanneer een poging daartoe te komen zou uitblijven, dienen wij met name dr. Sturm dubbel dankbaar te zijn voor het hier gebodene, waarvan theologen en niet-theologen geboeid zullen kennisnemen, want dr. Sturm heeft, evenals Waterink, een vlotte pen.

Aan de voornaamste kwaal der geschiedschrijving - de saaiheid - lijden beide publicaties doorgaans niet. Ze roepen een deels voorbijgegangene wereld weer tot leven, en leggen ongemerkt een verbinding tussen het verleden en vandaag - het beste wat historische bezinning kan bieden. Dit alles gebeurt jegens Waterink met *pietas*, een weinig meer voorkomende deugd in de tegenwoordige tijd!

G. Puchinger

B.J. Wiegeraad, *Hugo Visscher (1864-1947). 'Een calvinist op eigen houtje'*. Uitgeverij J.J. Groen en Zoon, Leiden, 1991, 343 blz., f 49,90.

Hoewel de auteur van deze in januari 1991 aan de Rijksuniversiteit te Utrecht verdedigde dissertatie in zijn inleiding de kwalificatie 'biografie' zelf niet in de mond neemt, presenteert hij zijn boek als een specimen van dit genre. 'Het was mij om de gehele Visscher te doen...Het ging mij om een studie van de persoon en zijn werk in het kader van de kerkelijke en andere omstandigheden waarin hij verkeerde' (p.15). Hieraan voegt hij echter onmiddellijk toe, dat de 'centrale doelstelling (was) meer helderheid te verkrijgen over het tijdsbestek van omstreeks 1900 tot ongeveer 1940 en in het bijzonder over de hervormd-gereformeerden in die tijd.' De biografie als kapstok dus om een beter inzicht te bieden in het hervormd-gereformeerd geestesklimaat in de eerste helft van de twintigste eeuw. De keuze van zo'n dubbele doelstelling - die eigenlijk twee verschillende onderzoeksmethoden vereist - is niet zonder risico's, omdat men zich in methodisch opzicht meestal toch tot één optiek beperkt. Dat geldt ook voor Wiegeraad. Zijn bronnenonderzoek is geheel gericht op de reconstructie van Visschers levensloop, op een zo systematisch mogelijke uiteenzetting van de hoofdlijnen van zijn theologie en op een beter inzicht in het verband tussen leven en werk van deze omstreden dominee, hoogleraar en politicus. Omdat hij zo invloedrijk